

БАРИЕРИ И ЗАПЛАХИ ПРЕД РАЗВИТИЕТО НА ЗЕЛЕНИТЕ РАБОТНИ МЕСТА В БЪЛГАРИЯ

Зорница Стоянова, Христина Харизанова
 Университет за национално и световно стопанство, София

Резюме

Създаването на зелени работни места има редица силни страни, свързани с повишаването на заетостта, трансфер на стопански дейности към зелени такива, екологизация на икономиката, повишаване на престижа на организациите, но едновременно с това зелената заетост е изправена пред редица предизвикателства, с които трябва да се справи. Целта на доклада е да се анализират и оценят бариерите и заплахите пред развитието на зелените работни места в България и на тази основа да се направят обобщени изводи и препоръки за развитието на този сектор. В първата част на разработката е представен литературен обзор на възможните проблеми, които се явяват като ограничители при създаването на зелена заетост. Във втората част на доклада е изготвена оценка на съществуващите бариери при прилагането на зелени практики, както и оценка на причините, които затрудняват кандидатстването на заинтересовани лица за финансиране от европейски, национални фондове за насърчаване на зелената заетост. Определянето на бариерите и заплахите пред развитието на зелените работни места е реализирано чрез проведено анкетно проучване през периода 2014–2015 г. сред представители на бюра по труда и общинската администрация. Чрез събраната информация са изведени и анализирани бариерите и заплахите пред сектора на зелените работни места. На тази база са направени обобщени изводи и препоръки.

Ключови думи: зелени работни места, бариери, SWOT анализ.

Key words: green jobs, constraints, barriers, SWOT analysis.

JEL: J4, Z00.

Увод

Зелените работни места са алтернатива на традиционната заетост, като през последните години се наблюдава значителен интерес за развитието на сектора на зелени работни места от страна на работодатели и институции.

Секторът на зелените работни места се характеризира с редица силни страни, свързани с повишаването на заетостта, трансфер на стопански дейности към зелени такива, екологизация на икономиката, повишаване на престижа на организациите, но едновременно с това е изправен пред редица предизвикателства, с които трябва да се справи.

Целта на доклада е да се анализират и оценят бариерите и заплахите пред развитието на зелените работни места в България и на тази основа да се направят обобщени изводи и препоръки за развитието на този сектор.

1. Преглед на бариерите пред сектора на зелените работни места в България

- Според редица автори [2, 4] има множество ограничения, които могат да се окажат пречка пред развитието на зелена заетост. Те се различават значително в различните страни, като зависят най-вече от конкретните проблеми на околната среда. Учени в областта на зелената икономика [4] определят заплахите за зеления растеж като фактори, които ограничават възвръщаемостта от "зелените" инвестиции и иновации, като на

тази база се разграничават две категории:

- Първата категория фактори са такива, които създават инертност в икономическите системи (т.е. те са основните пречки за постигане на промяна и иновации) и „ниски социални ползи“.
- Втората категория включва фактори, които пречат на хората да получат пълната стойност от подобренията на околната среда и ефективността от използването на ресурси вследствие на пазарните и правителствени провали.

Някои автори [3] установяват, че първостепенните причини за повечето заплахи пред зелената заетост са свързани с липсата на познания за развитието на зеления растеж, недостиг на комуникация, финансиране, липсата на опит и квалификация, както и недостигът на ресурси за развитие на зелени работни места.

В контекста на българската реалност, автори работещи в областта [1] споделят, че държавата въвежда непосилни за изпълнение ограничения за бизнеса по отношение на мерките, които фирмите трябва да предприемат при реструктуриране на вече съществуващи работни позиции. Бариера е и изпълнението на изискванията на контролиращите органи към бизнеса за инвестиране на средства, за да могат да бъдат въведени в експлоатация новите работни места. Друг посочен ограничител [2] се явяват високите изисквания към администрацията, която не винаги може бързо и адекватно да посрещне нуждите на фирмите за подпомагането им при създаване на зелена заетост.

Основните слабости на сектора на зелените работни места са свързани главно със сложната процедура за кандидатстване и високите изисквания, които създават трудности на работодателите. Към негативните страни се числи краткият срок на договорите, като те са с времева продължителност от 12 месеца. Недостатък на мярката за разкриване на зелени работни места е изискването към работодателя да заплаща социалните осигуровки за работниците и служителите, което я прави не конкурентоспособна спрямо алтернативни мерки за заетост, където осигуровките се поемат пълно или частично от страна на държавата. Налице е липсата на история на работните места, което не помага на ръководителя да оцени служителите си, които са назначени на такъв тип работно място. Друг негативен ефект е заплащането на работник/ служител заел зелена работна позиция. Вследствие на слабите страни на зелената заетост се определят и основните заплахи, които стоят пред тях [5].

Източник : собствено изследване

Фиг. 1. Слаби страни и заплахи на сектора на зелените работни места в България

Една от заплахите е, че работодателите биха могли да кандидатстват по други по-лесни за тях програми за заетост, при които процедурата за кандидатстване е по-олекотена. Друга заплаха се явяват и алтернативните заетости, по които работодателите биха кандидатствали, тъй като не са толкова задължаващи, а също така и в редица случаи с по-високо заплащане за наетите лица. Това води до неусвояване на фондовете на мярката зелени работни места. Част от общините в България преструктурират бюджетите си като прехвърлят средства от мярката за зелени работни места към разкриване на други видове заетост. Сериозна заплаха при създаването на зелени работни места е високата цена за

едно ново работно място в зеления сектор в сравнение с традиционните [5].

На базата на осъществен SWOT анализ [2] във фигура 1 са обобщени слабите страни и заплахите пред сектора на зелените работни места.

2. Методология на изследването

Резултатите и заключенията в доклада са базирани на научно изследване, проведено в рамките на изследователски проект на УНСС [2]. Използваните методи са SWOT анализ и структурирано интервю.

За да разберем бариерите пред зелените работни места е изготвен SWOT анализ в изследваната област, тъй като той се счита за лесно приложима и полезна рамка за анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите, с които се сблъсква изследваната бизнес единица. Оценяването на бъдещите заплахи и идентифициране на потенциалните решения е основната причина за включването на тази техника за анализ.

Източник: Собствено проучване

Графика 1. Разпределение на респондентите по работните позиции в общинската администрация/бюро по труда/браншова организация

През периода 2014–2015г. е проведено анкетно проучване сред представители на бюро по труда и общинската администрация с цел да се анализира състоянието на зелените работни места, както и бариерите пред развитието на зелената заетост в България. Разпределението на респондентите в зависимост от позицията им в общинската администрация показва, че половината от тях – 50% са ръководители на отдели в анкетираните организации (Графика 1). Позициите ръководител на бюро по труда и ръководител дирекция се заемат от съответно по 17% от респондентите. Секретарите в бюрата по труда съставляват 16% от анкетираните.

Изборът на провеждане на проучване сред представители на бюрата по труда е обоснован поради тяхното пряко участие в процеса на кандидатстване на фирми по мярка осигуряваща зелена заетост.

3. Анализ и оценка на бариерите и заплахите пред развитието на зелените работни места

Оценките на анкетираниите за държавната политика за подкрепата на зелената икономика и зелените работни места са разнопосочни. Половината от тях – 50% считат, че се проявява разбиране, готовност за съдействие и има реална подкрепа от страна на държавата. 33% са съгласни донякъде с това твърдение, а 16,7% са без мнение. Отговорите по отношение на факта, че в много случаи се пречи за развитието на зелената заетост се разсейват между двете крайности – една трета от респондентите (33,3%) са напълно съгласни с твърдението, една трета са напълно несъгласни и останалите 33,3% са без мнение. Разнопосочно е мнението на анкетираниите и по отношение на твърдението, че държавната политика не подкрепя развитието на зелената заетост, тъй като по 16,7% са напълно съгласни и съгласни донякъде, докато по 16,7% са напълно несъгласни и несъгласни донякъде (Графика 2).

Пред развитието на зелената заетост в страната съществуват редица бариери. В анкетната карта бе разработен специален раздел, който да разкрие проблемните области. Резултатите са представени на графика 3. При направено ранкиране, анкетираниите експерти изтъкват, че най-голям ограничител се явява недостигът на обучителни програми (25%). Този отговор освен, че е с най-висок ранк е и с най-висока честота, като е посочен отговор от 60% от всички анкетирани.

Източник: Собствено проучване

Графика 2. Оценка на държавната политика за подкрепа на зелената икономика и в частност на зелените работни места

На второ място като бариера пред възможностите за създаване на зелени работни места в България се явяват финансовите фактори и недостигът на хора със съответните знания и умения. Експертите избрали тези отговори са 40% от

извадката. Високите разходи за прилагане на технологии е на трето място сред ограничените с 8%, но е посочен като възможна бариера от 40% от анкетираниите. Липса на информация относно възможностите за създаване на зелени работни места и законовите бариери са посочени от 20% от експертите, а като ранк заема 8% от общо 100%.

Източник : Собствено проучване

Графика 3. Оценка на бариерите за прилагане на зелени практики (Относително влияние в проценти, спрямо другите отговори)

Голяма част от респондентите (71%) споделят мнение, че през периода 2007–2015 година, фирмите от общината са кандидатствали за финансиране по проекти за стимулиране на зелената заетост, финансирани от европейски и национални фондове. Останалите 29% споделят мнение, че не са участвали в подобни инициативи.

Основните причини, поради които фирмите не кандидатстват за зелени работни места или ограничават развитието на тази заетост са оценени от респондентите (графика 4).

Източник: собствено проучване

Графика 4. Оценка на причините, които затрудняват кандидатстването за финансиране от европейски, национални фондове за насърчване на зелената заетост

С еднаква тежест са сложните процедури по утвърждаване на проектите, както и трудности при използване на консултантите. И двата отговора са с ранк 23% от 100 и общо съставляват 1/2 от общата тежест на оценката. 16% от респондентите изтъкват като затруднение възможността, бизнес структурите да кандидатстват за зелени работни места поради липсата на капацитет да разработят самостоятелно нужната документация по кандидатстването за такава работна позиция.

Обобщени изводи и препоръки

На базата на анализа и оценката на бариерите и заплахите пред развитието на зелените работни места могат да се направят следните обобщени изводи:

- Оценките на анкетираните за държавната политика за подкрепата на зелената икономика и зелените работни места са разнопосочни. Голяма част от тях считат, че се проявява разбиране, готовност за съдействие и има реална подкрепа от страна на държавата. Отговорите по отношение на факта, че в много случаи се пречи за развитието на зелената заетост се разсейват между двете крайности – една трета от респондентите са напълно съгласни с твърдението, а една трета са напълно несъгласни. Разнопосочно е мнението на анкетираните и по отношение на твърдението, че държавната политика не подкрепя развитието на зелената заетост, тъй като по една шеста са „напълно съгласни“ и „съгласни донякъде“, докато по една шеста от анкетираните са напълно „несъгласни“ и „несъгласни донякъде“.
- Най-голям ограничител пред възможностите за създаване на зелени работни места в България се явява недостигът на обучителни програми, следван от финансовите фактори и недостигът на хора със съответните знания и умения. Като бариери пред прилагане на зелени практики са определени и високите разходи за внедряване на технологии и липсата на информация относно възможностите за създаване на зелени работни места и законовите бариери.
- Действащите програми за заетост не оказват силно влияние върху разкриването на алтернативна заетост в изследваните общини. Общите причини са, че мерките са силно бюрократични, като дори и представителите на общините отчитат сложността по кандидатстването и недостатъчния капацитет на служителите с познания в областта.

- В общините попаднали в изследването, няма работници с нужната квалификация, за да бъдат наети на зелено работно място.
- Високата цена на консултантите, които биха подпомогнали разкриването на зелено работно място и кандидатстването от страна на бизнеса е един от ограничителите за нарастване на зелената заетост.
- В България са налице редица мерки за създаване на заетост. Много от мерките за заетост имат влияние върху усвояването на средствата, предназначени за "зелени работни места". Процедурата за кандидатстване за някои от тези мерки е опростена и условията за кандидатстване по тях са по-лесни за работодателите. Това води до пренасочване на неусвоените средства от мярка "зелени работни места" за други мерки, които са по-привлекателни за работодателите.
- Финансова подкрепа по мярка "Зелени работни места" е много ниска за някои от дейностите. По тази причина бизнес организациите, които искат да използват подкрепата на правителството за създаване на зелени работни места имат три възможности. От една страна, те биха могли да наемат само неквалифициран персонал и да разкриват позиции, които не се нуждаят от специално образование или квалификация. От друга страна те могат да наемат хора на управленски позиции и да използват заплащането по мярката като допълнително заплащане или да пренасочват заетост към други програми, при които се заплащат социалните осигуровки, които в програма за зелени работни места не са включени.

Направеният анализ и оценка на бариерите и заплахите пред зелената заетост налага преразглеждане на мярката, като в тази връзка могат да се направят следните препоръки за създаване на възможности за развитие на зелени работни места :

- Финансовата помощ по мярка "Зелени работни места" трябва да е равна или по-висока в сравнение с минималната заплата в сектора, където позицията се създава. В момента се наблюдават силни различия на минималните работни заплати по браншове, докато заплащането за зелено работно място е фиксирано. По този начин мярката за зелени работни места ще стане по-привлекателна .
- Социално-осигурителните вноски трябва да бъдат заплащани от държавния бюджет. Това ще мотивира работодателите да създадат зелени работни места дори и при настоящото ниско зап-

лащане. Възможно е също така, работодателят да получа допълнителни ползи, като например курсове за квалификация на персонала, свързан със зелените технологии.

- Срокът за наемане по мярката за зелени работни места е необходимо да бъде подълъг от 12 месеца. Това ще направи зелените работни места по-устойчиви.
- Възможно е да се подобри управлението на мерките, свързани със заетостта. Създаването на зелени работни места трябва да бъде интегрирано в съществуващите мерки за заетост. Трябва да има коопериране помежду им и да дават възможност потенциалният кандидат да заеме най-подходящото за него работно място. Това ще доведе до по-добро усвояване на средствата за "зелени работни места".

Литература

1. Горанова, П., Цветанова, Е., Тананеева, Ж., Тодоров Е. (2012). *Потенциал за разкриване на зелени работни места в публичния и частен сектор в България*. Свищов. 2012. Алманах научни изследвания. СА Д. А. Ценов - Свищов, бр. 17. с. 362–393.
2. НИ1-6/2014. *Зелените работни места-средство за екологизация на българската икономика*. София. 2014–2017. научен проект към УНСС с ръководител А. Митева.
3. Northeast-Midwest Institute and the Delta Institute. *Removing Market Barriers to Green Development*. 2008. pp.10–11.
4. OECD. *Tools for Delivering on Green Growth*. 2011. p. 5.
5. Stoyanova Z., Harizanova Hr. (2015). *Perspectives of development of green jobs in Bulgaria*. Economics of Agriculture. 2015. 2/2015.

BARRIERS AND CONSTRAINS TO THE DEVELOPMENT OF GREEN JOBS IN BULGARIA

Zornitsa Stoyanova, Hristina Harizanova
University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria

Abstract

The creation of green jobs has a number of strengths associated with increased employment, transfer of businesses to the green ones, ecologization of economy, raising the prestige of the organization, but at the same time, the sector faces a number of challenges which must be overcome. The aim of the paper is to analyse and evaluate the constraints and barriers to the development of green jobs in Bulgaria and on this basis to make general conclusions and recommendations for the development of this sector. The first part of the paper includes literature review of the problems and barriers in the creation of green jobs. The second part of the paper evaluate barriers to implementation of green practices and an assessment of the reasons that make it difficult to apply for funding from EU, national funds for the promotion of green jobs. The determination of barriers and constraints to the development of green jobs is realized through a survey conducted during 2014-2015 among representatives of labor offices and municipal administration. Based on the analysis of barriers and constraints facing the sector of green jobs are made general conclusions and recommendations.